

Etrurija

Istorija Etrurije prati se od VIII do I veka p. n. e.

U samom Rimu (osnovanom 753. p. n. e) vladali su etrurski kraljevi (sedam rimskih kraljeva) sve do osnivanja republike 510. ili 509. p. n. e. Oni su podigli prvi odbrambeni bedem oko sedam brežuljaka i sagradili prvobitni hram na Kapitolskom bregu

U V veku započinje stagnacija koju prati lagano opadanje
Već 479. Etrurci su pretrpeli potpuni poraz svoje flote kod Kume (u Napuljskom zalivu) u borbi protiv Grka iz Sirakuze (na Siciliji)

Tokom V i IV veka jedan po jedan grad polako je potpadao pod vlast Rimljana

Oko 280. Etrurija je svedena na “saveznika” Rima

Poslednji pokret za nezavisnost Etrurije ugušio je rimski diktator Sula oko 80. p. n. e.

Uređenje i teritorija

Nepostojanje centralne vlasti- 29 gradova koji su ulazili u 12 gradova država koji su činili jednu vrstu saveza kojim je upravljala aristokratija (savez 12 gradova)

Vlast u gradovima bila je takođe u rukama aristokratije

Izbori su se vršili svake godine na narodnom skupu u mestu Voltumnae (gde je bilo svetilište u svetom gaju posvećeno božanstvu Voltumnae, u blizini današnje Bolzene (Bolsena), u severnom delu Lacija)

Teritorija- današnja Toskana sa severnim delom Lacija, kao i Umbrije, područje između Arna i Tibra, na vrhuncu uključivala i ceo severni i srednji deo Apeninskog poluostrva (južni deo i Siciliju nastanjivali su Grci)

Rudarske kolonije- razvijena obrada metala

Karta Etrurije (savez 12 gradova država u koji je ulazilo 29 gradova)

Karta Etrurije (sa 12 gradova država)

Poreklo, jezik, pismo, kultura

Poreklo nepoznato:

prema Herodotu (V vek p. n. e.) iz Lidije u Maloj Aziji,

prema Dionisiju iz Halikarnasa (I vek p. n. e.) prastanovnici Apeninskog poluostrva

Jezik je danas nepoznat jer još nije u potpunosti protumačen

Sačuvani mnogi pisani spomenici, beleženi uvek grčkim pismom, mogu se čitati, ali ne i razumeti

Rimski pisci svedoče da je u svoje vreme postojala bogata etrurska književnost

Pretpostavka da su moreplovci, pristigli iz Lidije u VIII veku (Rimljani su verovali da su njihov grad 753. osnovali potomci izbeglica iz Troje, a postoji mogućnost da je to etrurska priča koji su prisvojili Rimljani)

Pojedine srodnosti sa prethodnom kulturom gvozdenog doba nazvanom po mestu Vilanova kod Bolonje (spaljivanje pokojnika, tamne glinene urne, bronzano paradno oružje kao prilog u grobovima ratnika itd.)

Umetnost

Umetnost pod uticajem grčkog stvaralaštva i delimično Vilanova kulture

Etrurska civilizacija cveta u vreme arhajskog perioda u Grčkoj, vrhunac dostiže u periodu od 540. do 490. p. n. e.

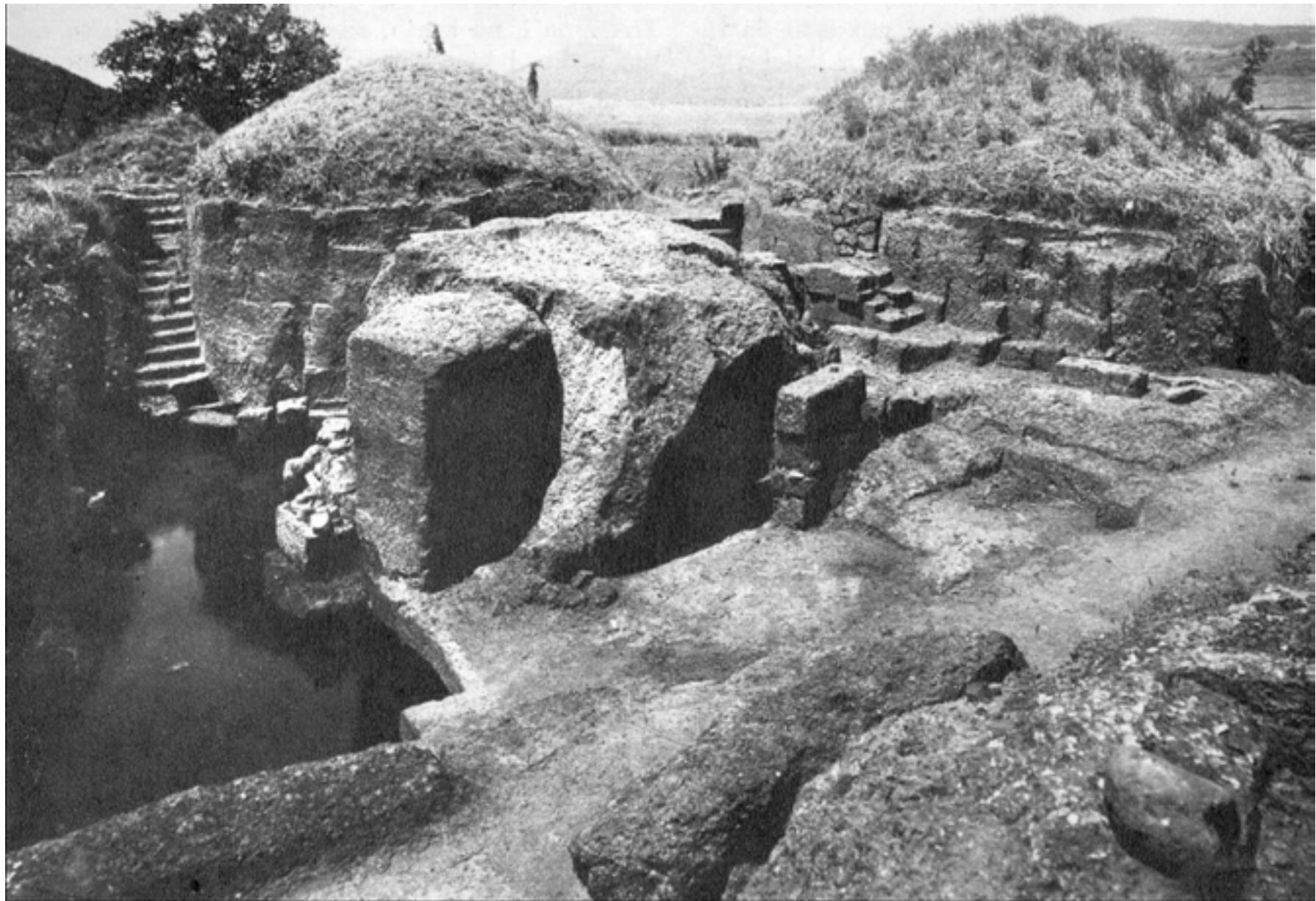
Uprkos snažnom grčkom uticaju, u ostvarenjima se jasno ogleda etrurski identitet

Arhitektura

Očuvane su monumentalne podzemne kamene grobnice natkrivene svodom ili kupolom, obično u obliku košnica i pokrivenе humkama (slično Mikeni) koje u enterijeru podražavaju izgled etrurskih domova

Hramovi su podizani od drveta i oblagani obojenim pločama od pečene gline, samo su temelji zidani od kamena

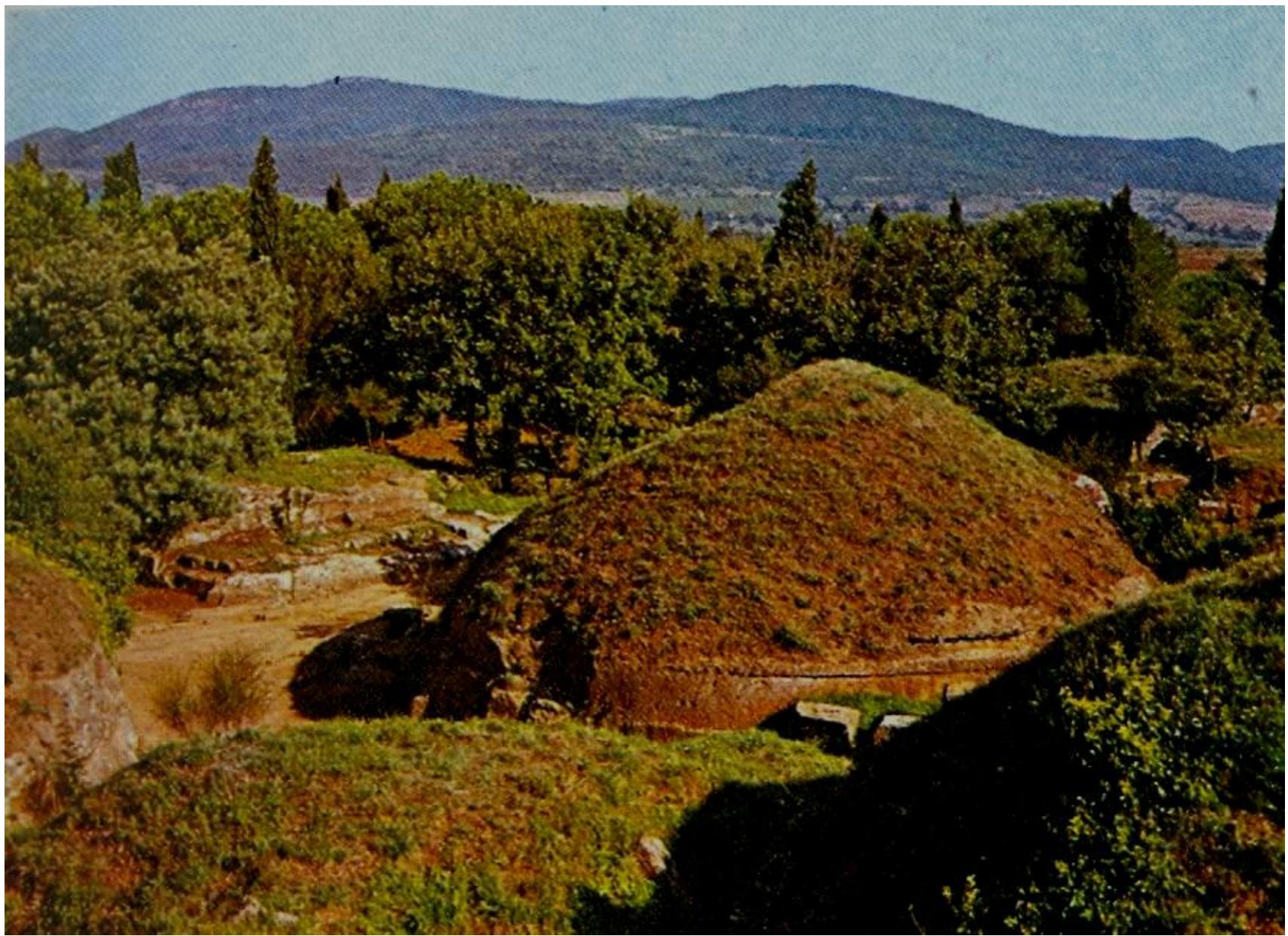
Kuće su građene od trošnog materijala (u početku većinom od ilovače) i od njih su se, u najboljem slučaju, očuvali samo temelji

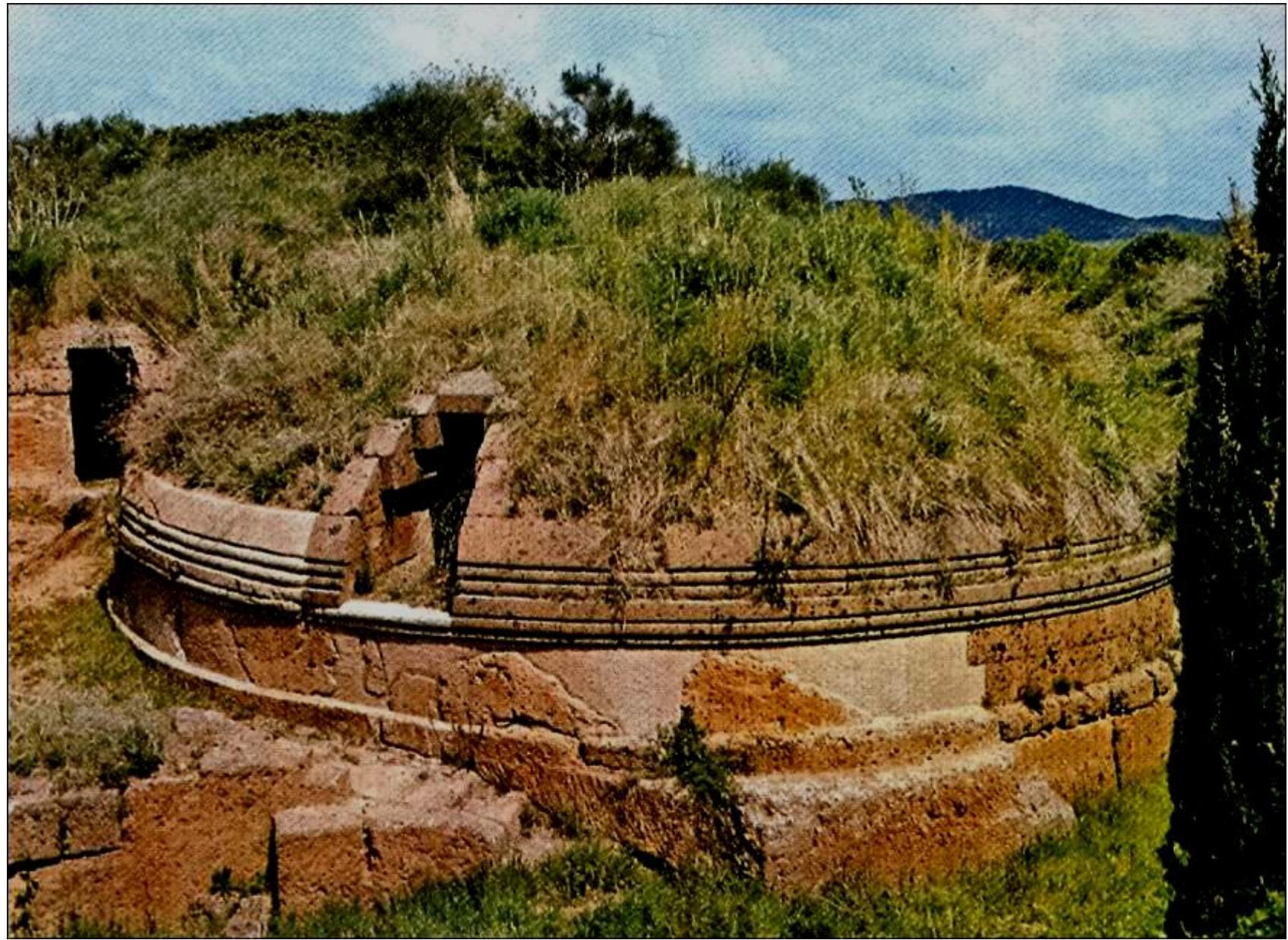
Nekropola, Červeteri

Ulica grobnica, Červeteri

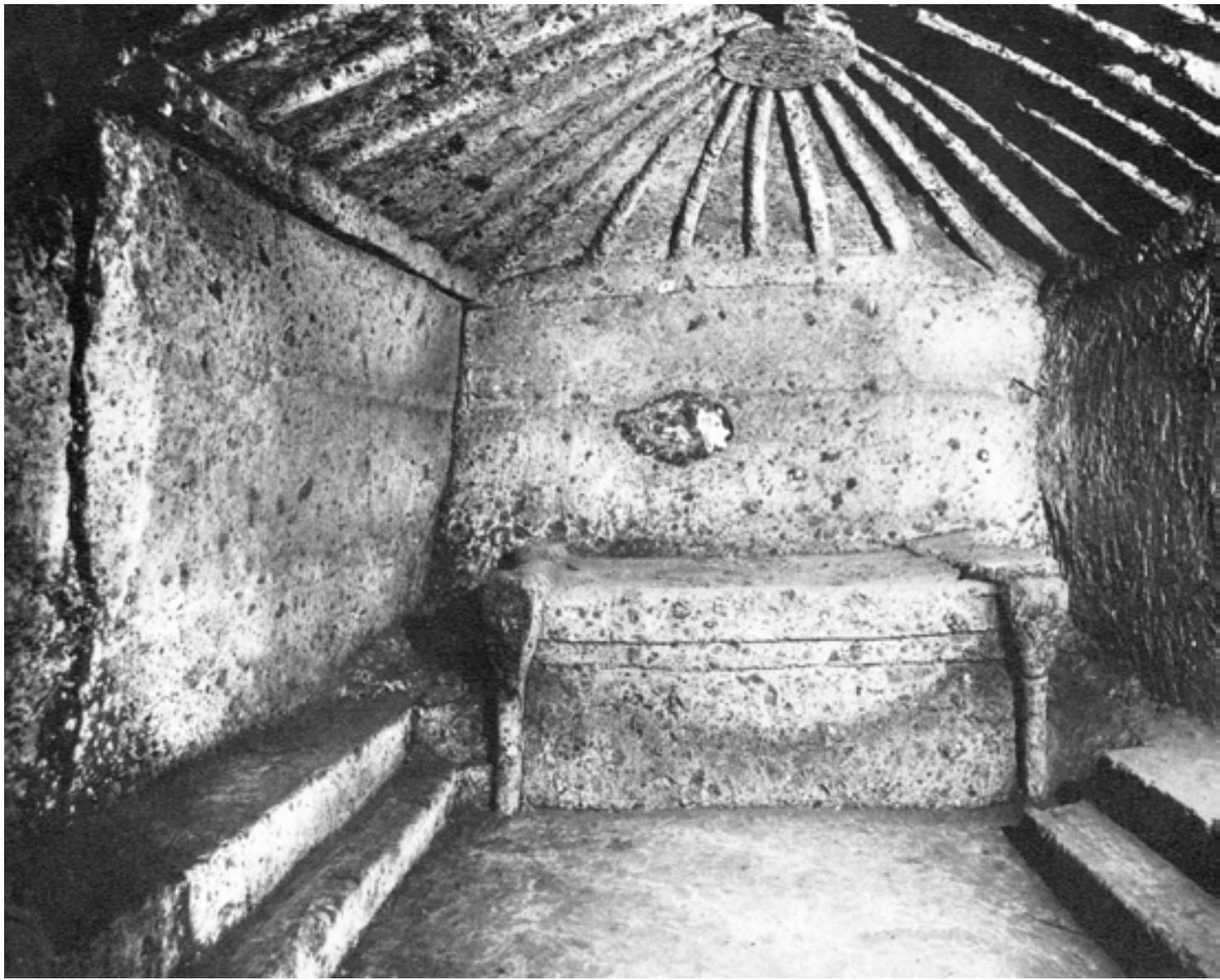
Tumul, Červeteri

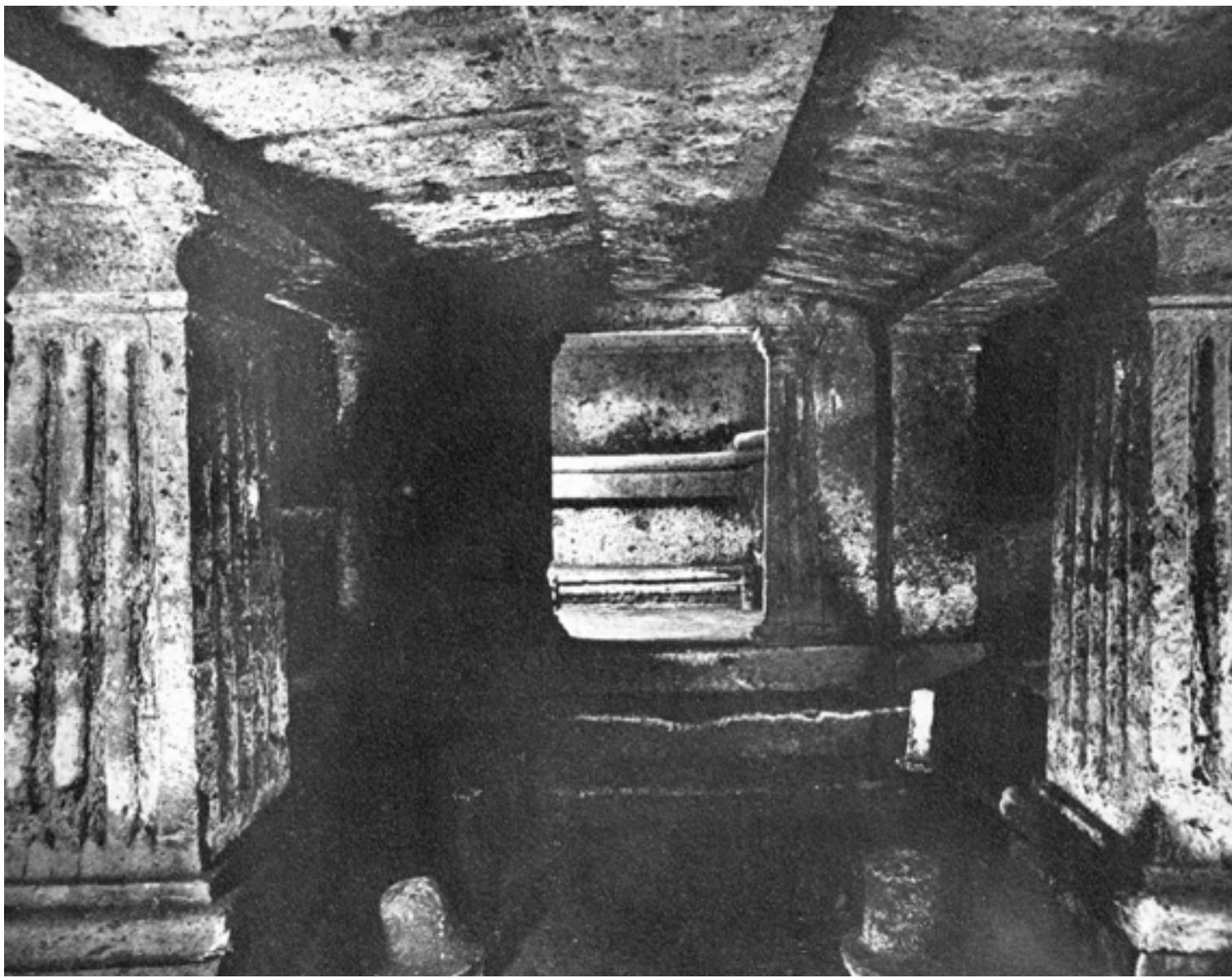
Kružna grobnica pod tumulom, Červeteri

Hodnik grobnice,
Červeteri

Unutrašnjost grobnice, Červeteri
(tip tomba a camera)

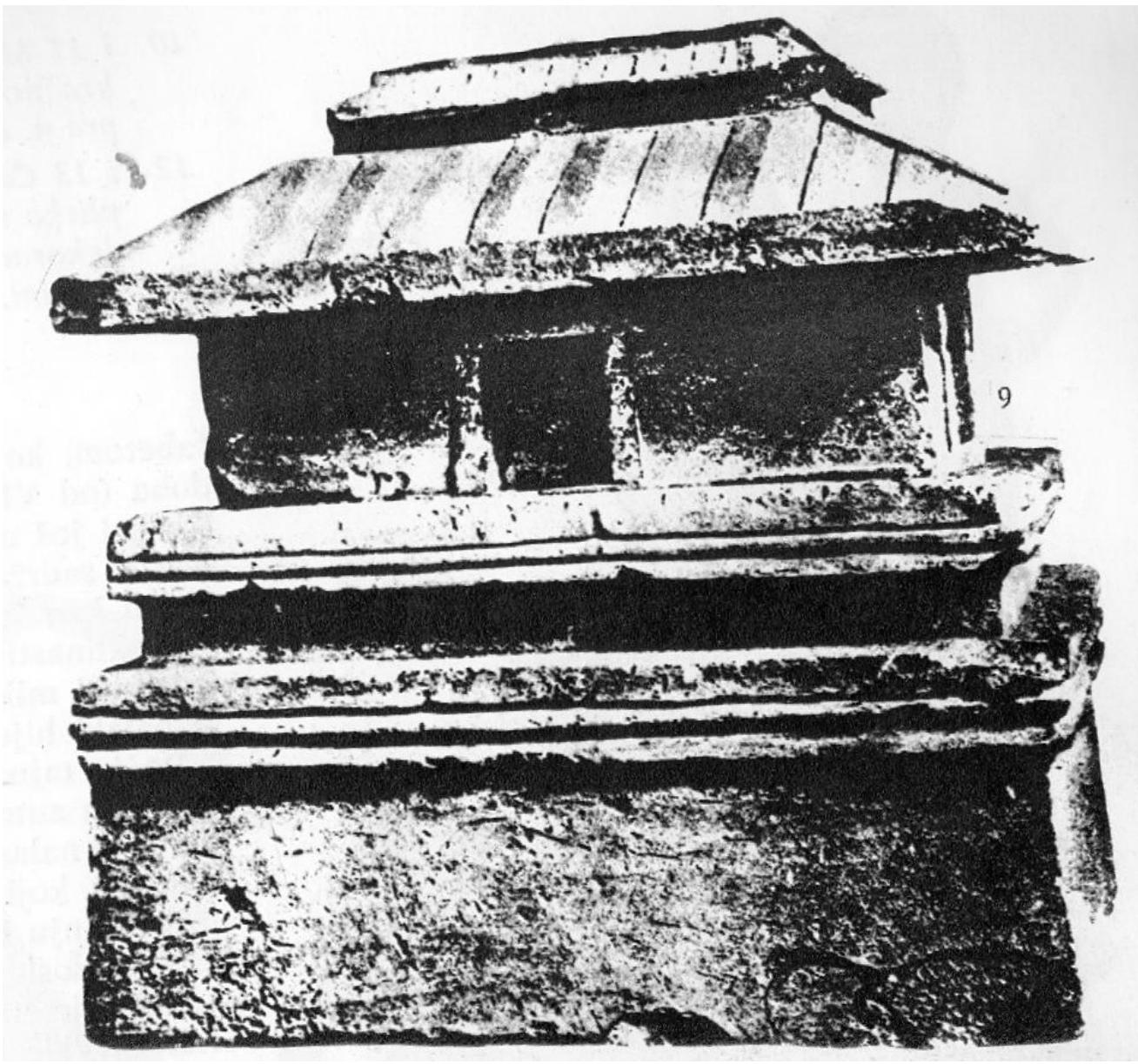
Unutrašnjost grobnice, Červeteri
(tip tomba a camera)

Urna u obliku okrugle kolibe, bronza, VIII vek

Urna u obliku okrugle kolibe, terakota, VIII vek

Model kuće ili hrama, terakota, VI-V vek

Hramovi

Hram, kao i u Grčkoj, predstavljao je boravište bogova, a uvek je podizan u svetom gaju

Sačuvali su se samo kameni temelji (same zgrade bile su drvene i oblagane obojenim pločama od pečene gline)

U osnovnoj zamisli etrurski hram sličan je jednostavnijem grčkom hramu

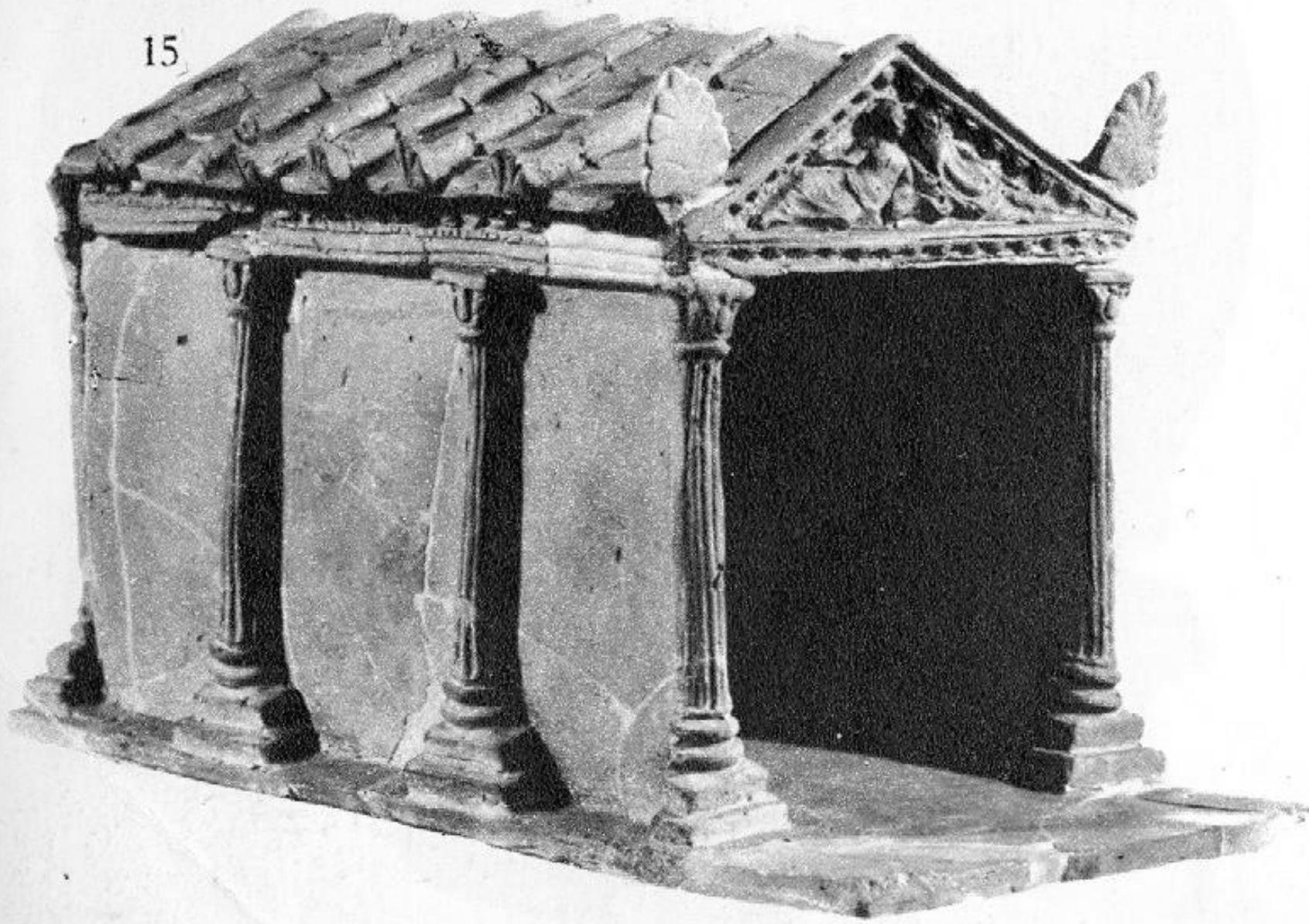
Karakteristike etrurskog hrama:

- Visoka baza ili podijum koji nije širi od cele
- Stepenice samo sa južne strane
- Dubok trem sa dva reda po četiri stuba
- Cela podeljena na tri odeljka (božanska trojica- prethodnici rimskih Jupitera, Junone i Minerve)

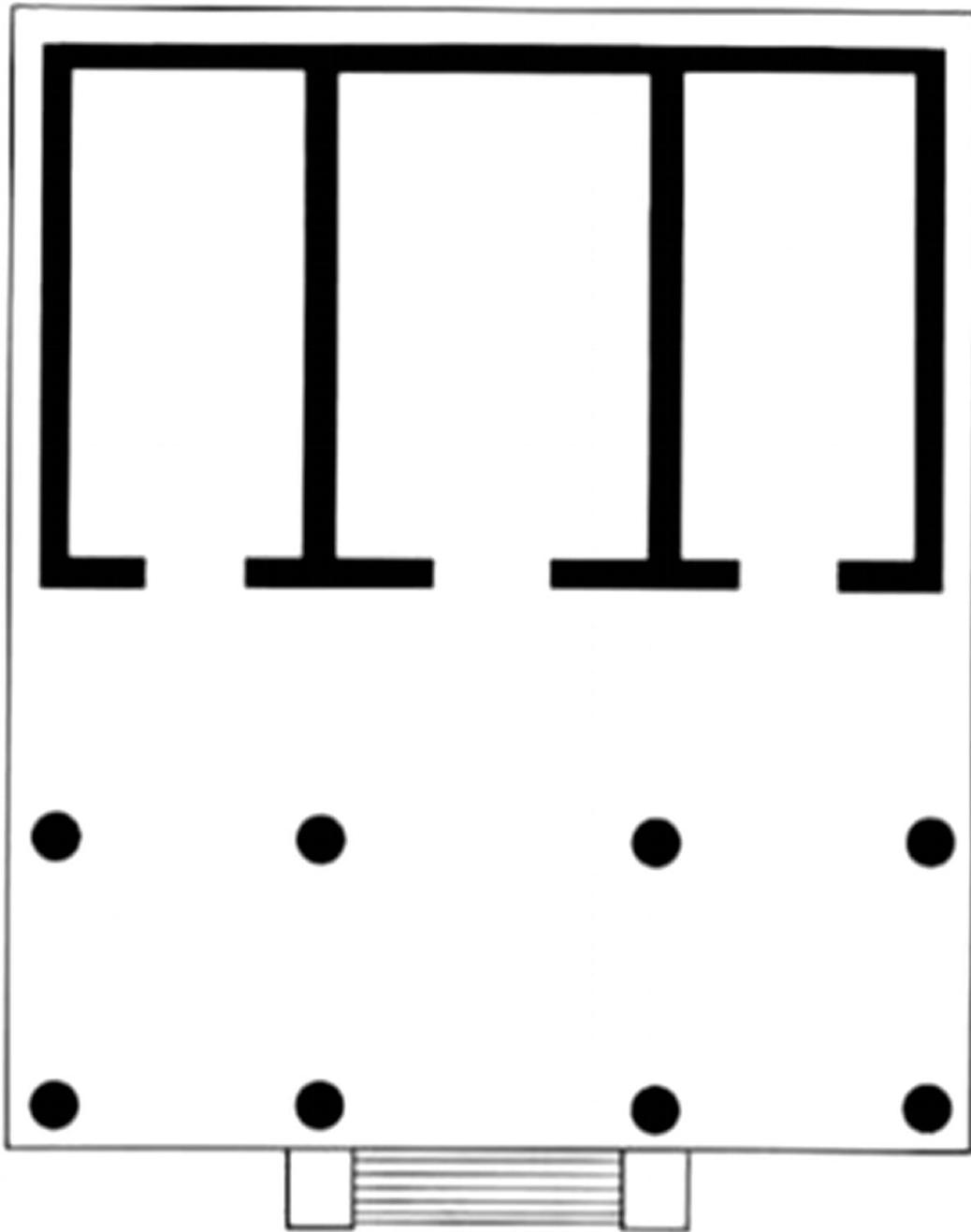
Plastična dekoracija sastojala se od ploča od terakote koje su pokrivale arhitrav, sleme na krovu, činile antefikse (čeone opeke na krajevima krova), a posle 400. ispunjavale i zabat

Monumentalne skulpture izuzetno su retke

15

Model hrama, terakota, V vek

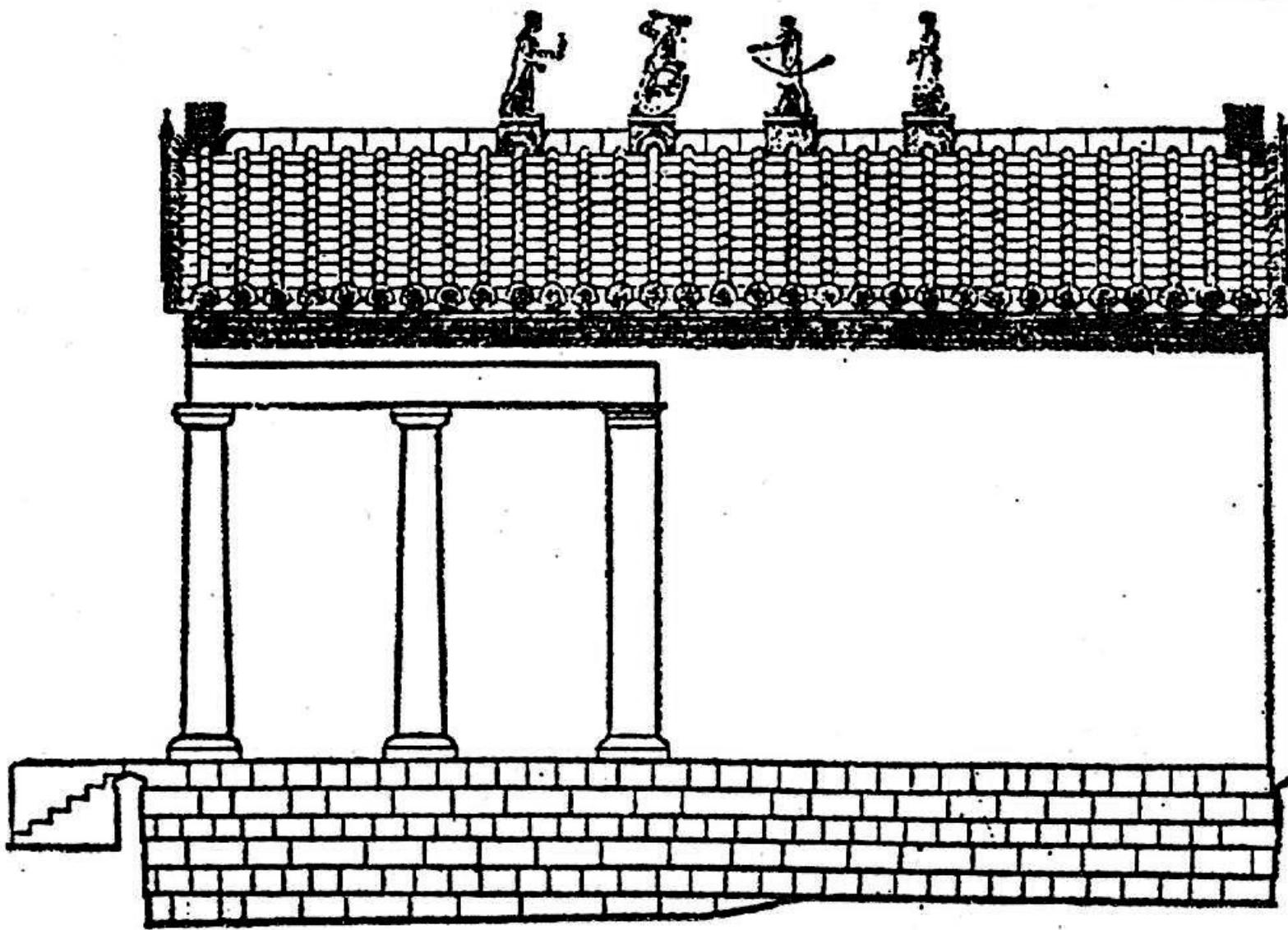

Osnova tipičnog
etrurskog
hrama

Idealna rekonstrukcija etrurskog hrama

.

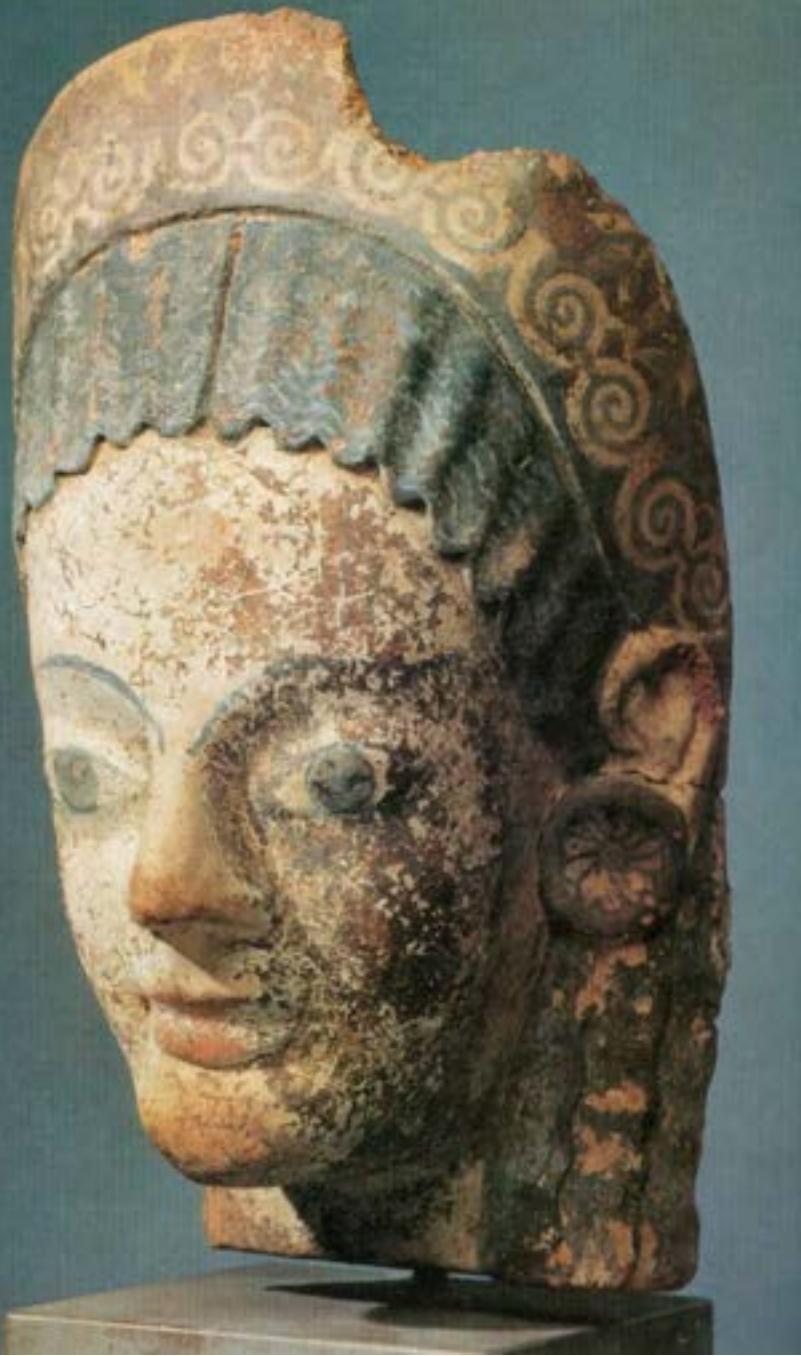

Rekonstrukcija Apolonovog hrama u Vejima, oko 500.

Antefiks, glava
devojke, Veji,
terakota,
VI vek

29

Antefiks, glava
Menade,
Červeteri,
terakota, VI vek

Antefiks,
glava satira,
Veji,
terakota,
oko 500.

Antefiks, glava
satira,
Červeteri,
terakota,
V vek

Antefiks,
glava
devojke,
Červeteri,
terakota, V
vek

28

Apolon iz Veja (sa Apolonovog hrama)
terakota, oko 500. (tragovi arhajskog stila)

Apolon iz Veja, oko 500, detalj
(specifičan lik, krupne oči, arhajski osmeh)

Apolon iz Veja,
detalj

Glava ratnika iz
Veja, terakota,
oko 500.

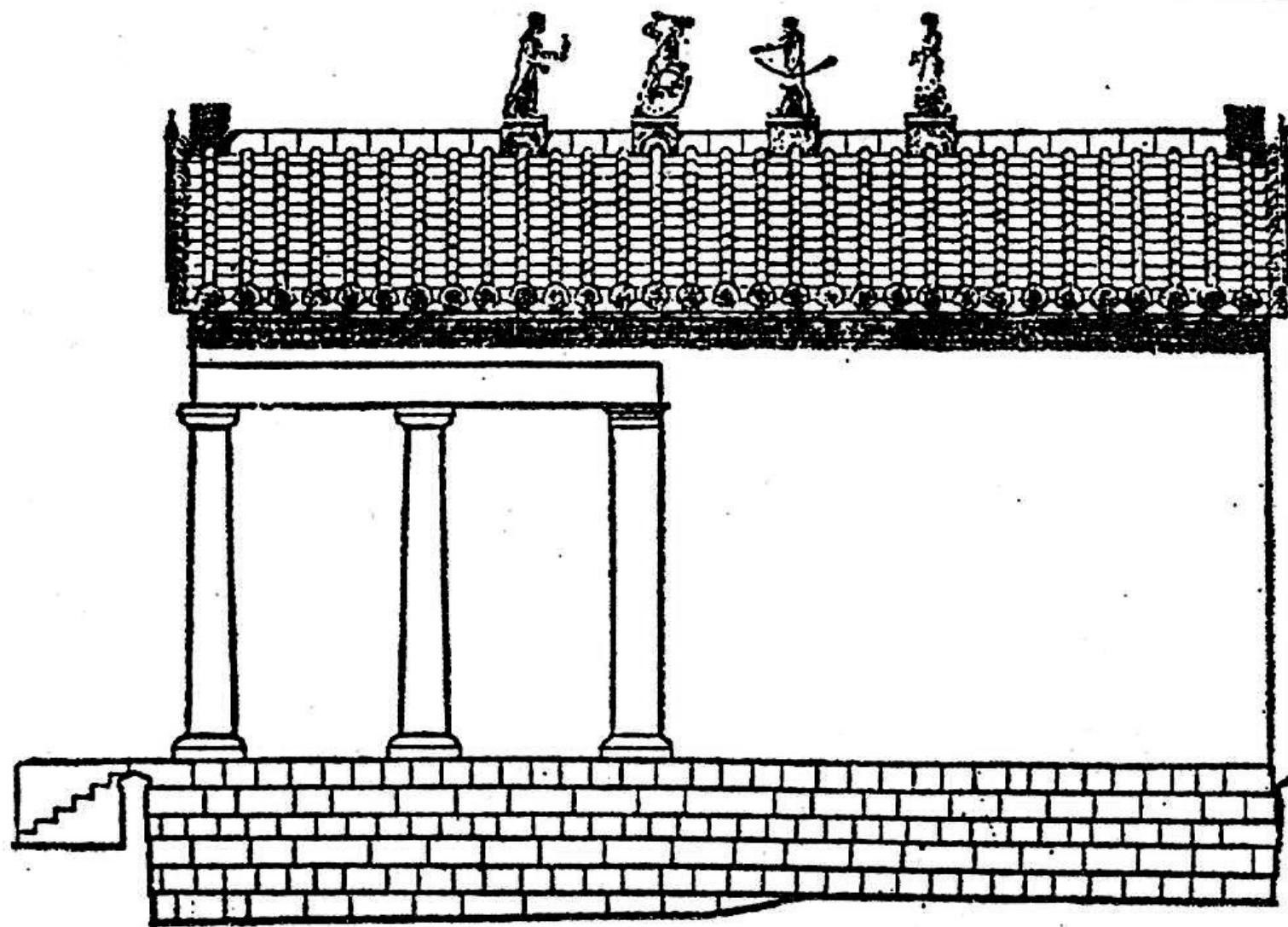
Antefiks, glava Hermesa, Veji, terakota, oko 500.

Apolonov hrama u Vejima, Boginja s detetom (Letona?) i Apolon,
terakota, oko 500.

Apolonov hrama u Vejima, Herakle i Apolon, borba za kerinejsku košutu
(Artemida za kaznu poslala ljudima lepu košuti koja je sve pustošila,
koju je uhvatio Herakle u svom trećem podvigу),
terakota, oko 500.

Rekonstrukcija Apolonovog hrama u Vejima, oko 500.
(Spor Herkula s Apolonom oko svete košute u prisustvu dva božanstva)

Krilati konji,
kompozicija
sa frontona
hrama
Kraljičin
žrtvenik,
Tarkvinija,
terakota,
oko 400.

Sarkofazi i urne

Etrurci svoje preminule sahranjivali su u sarkofazima, a kasnije se pojavljuje i običaj spaljivanja pokojnika čiji su pepeo pohranjivali u urne

Sarkofazi i urne rađeni su od terakote ili mekog kamena

Pokojnici su predstavljeni u poluležećem položaju na poklopcu sarkofaga koji je često imao oblik ležaja (kao da učestvuju u kakvom svečanom obedu) ili pak bio uobičajenog oblika i ukrašen reljefima

Urne često imaju oblik umanjenog sarkofaga

Pokojnici imaju arhajski osmeh, a od V veka pojavljuju se tuga i zabrinutost na licima, kao i reljefi sa temama koje upućuju na strah od smrti, demona smrti i neizvesnosti

Sarkofag iz Červeterija, bojena terakota, oko 520.

Sarkofag iz Črveterija, oko 520.

Sarkofag iz
Červeterija, oko
520,
detalj (specifičan lik,
krupne oči,
arhajski osmeh)

Poklopac sarkofaga sa prikazom
bračnog para,
Vulči,
sedra,
IV vek

Urna za pepeo, mladić i demon smrti, početak IV veka

Sarkofag,
Vulči,
sedra,
IV vek

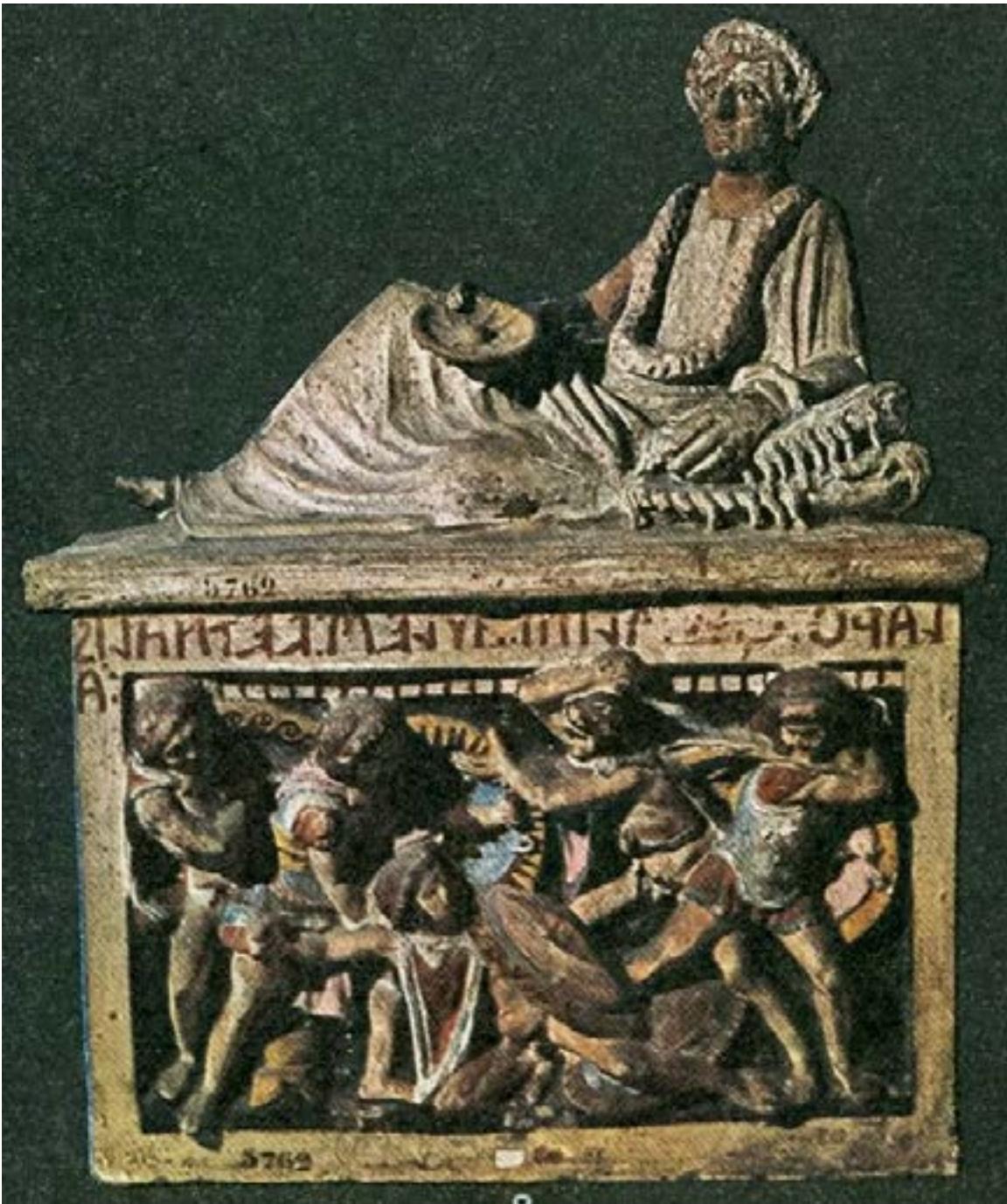

Safrkofag sa figurom žene, Tarkvinija, tuf, III vek

Urna u obliku
kovčega sa
prikazom borbe,
Kjuzi,
bojena terakota,
II vek

Urna u obliku
kovčega sa
prikazom
bitke između
Grka i Kelta,
Kjuzi,
bojena terakota,
II vek

Urna u obliku kovčega sa prikazom odnošenja Patroklovog tela, Kjuzi,
alabaster, oko 200.

Sarkofag Larisa Pulena, Tarkvinija, tuf,
(primer pojave portreta i predstava demona na poznim sarkofazima)

Sarkofag Larisa Sentinatesa Larene, Kjuzi
(primer portreta na poznim sarkofazima)

Ukrašavanje grobnica

Grobnice su pružale privid pravog života, predstavljale su sliku domova i bile bogato opremljene

Uz pokojnike su ostavljeni grobni prilozi

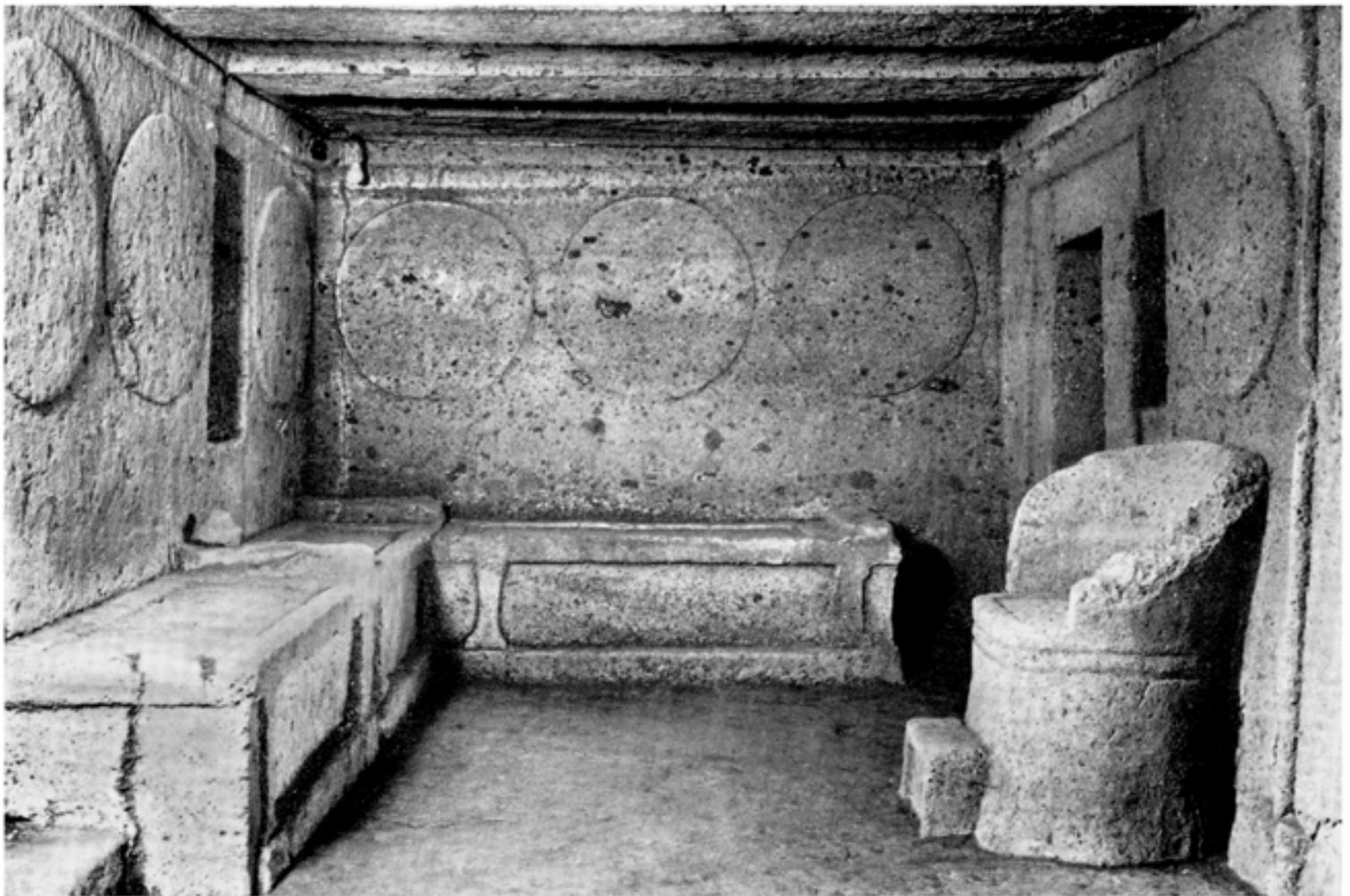
Zidovi grobnica bili su oslikani

Najveći broj oslikanih grobnica sačuvao se u Tarkviniji

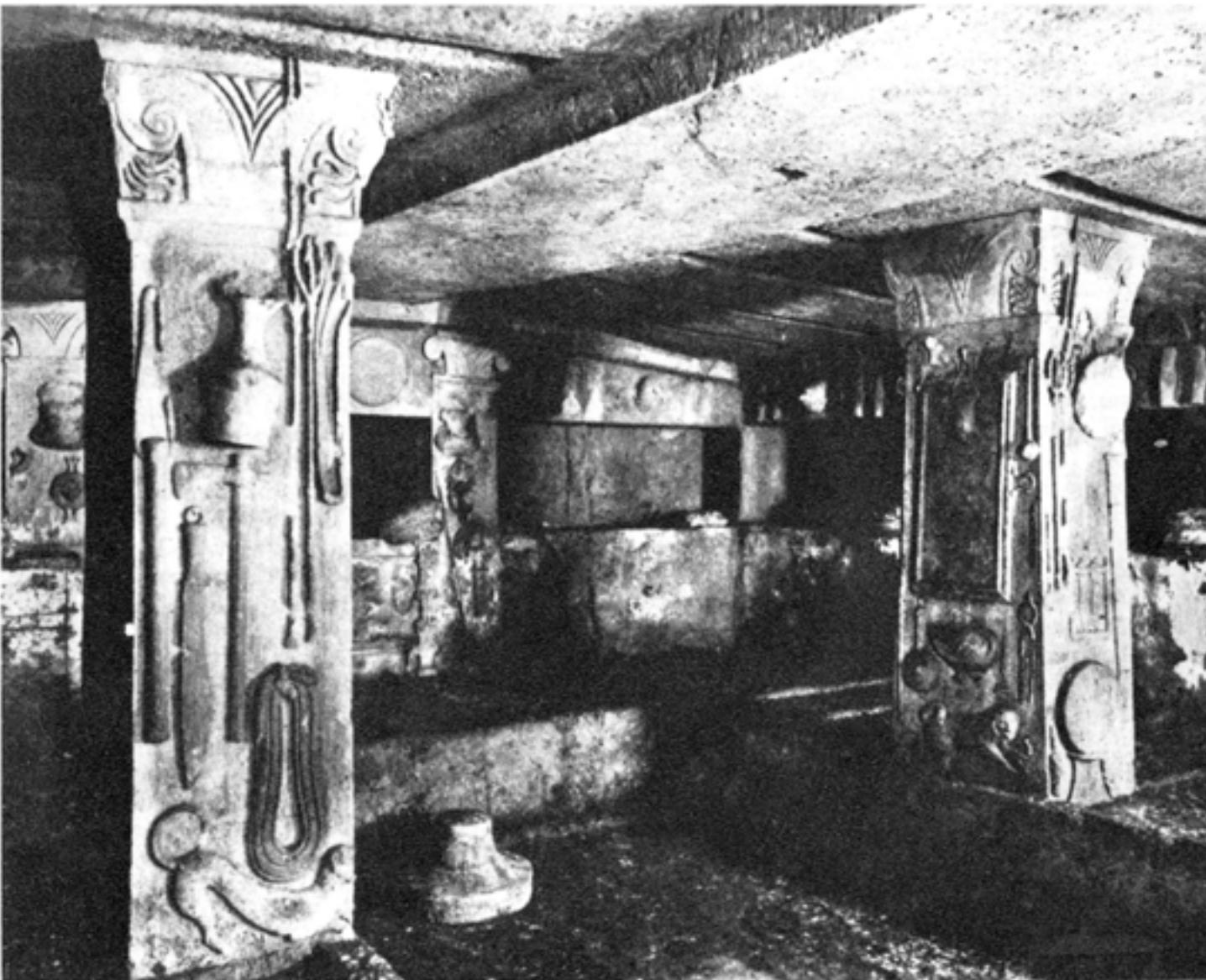
Teme odišu vedrinom i optimizmom, tek se od IV veka pojavljuju teme koje upućuju na strah

Pozadina je obično svetla, a prizori rađeni bogatom paletom

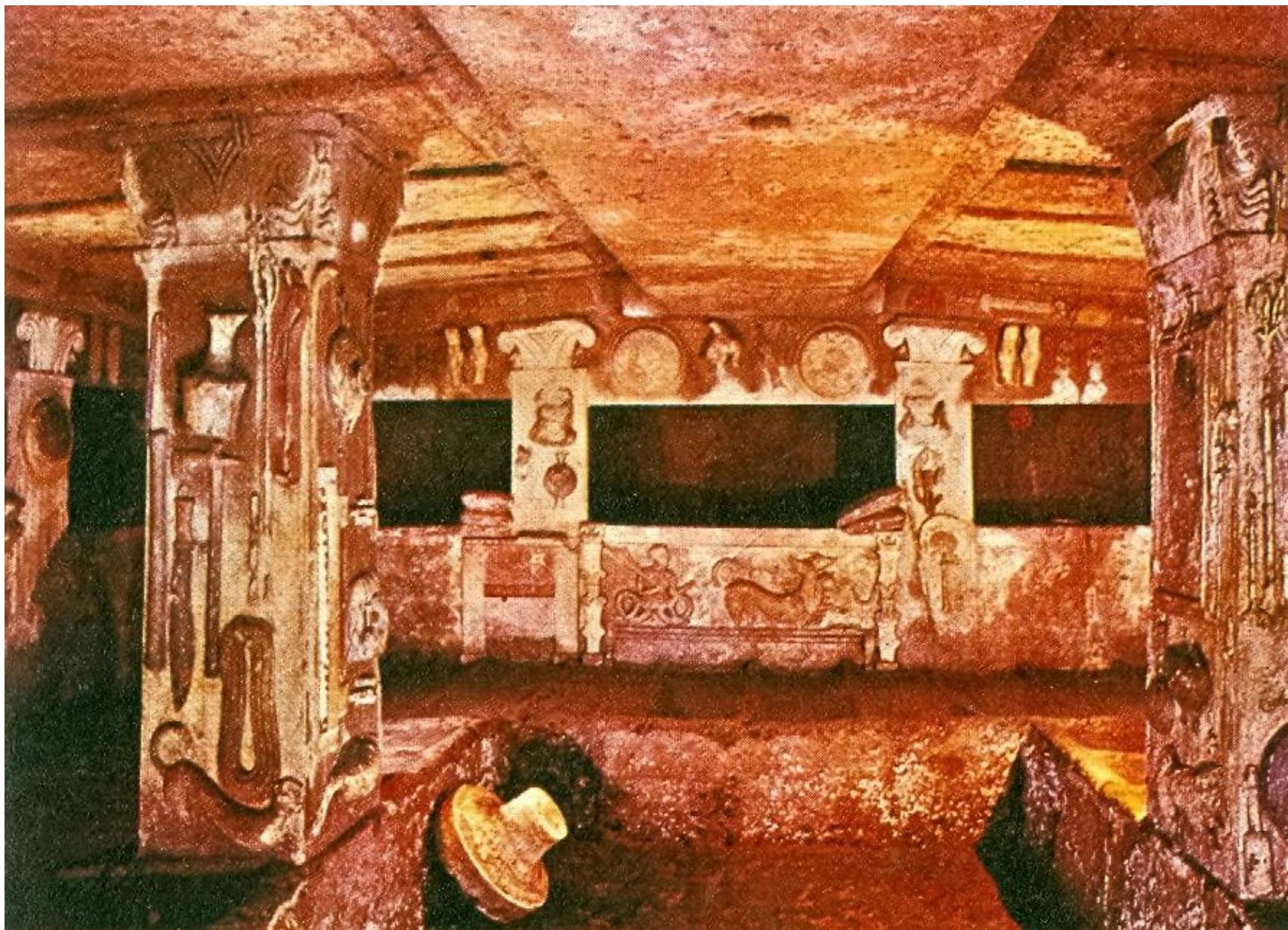
Figure i lica najčešće su predstavljani u profilu, oko an-fas, kao u egipatskom slikarstvu, ali su daleko slobodnijih stavova

Odaja iz Grobnice štitova, Červeteri,
štuko dekoracija, III vek

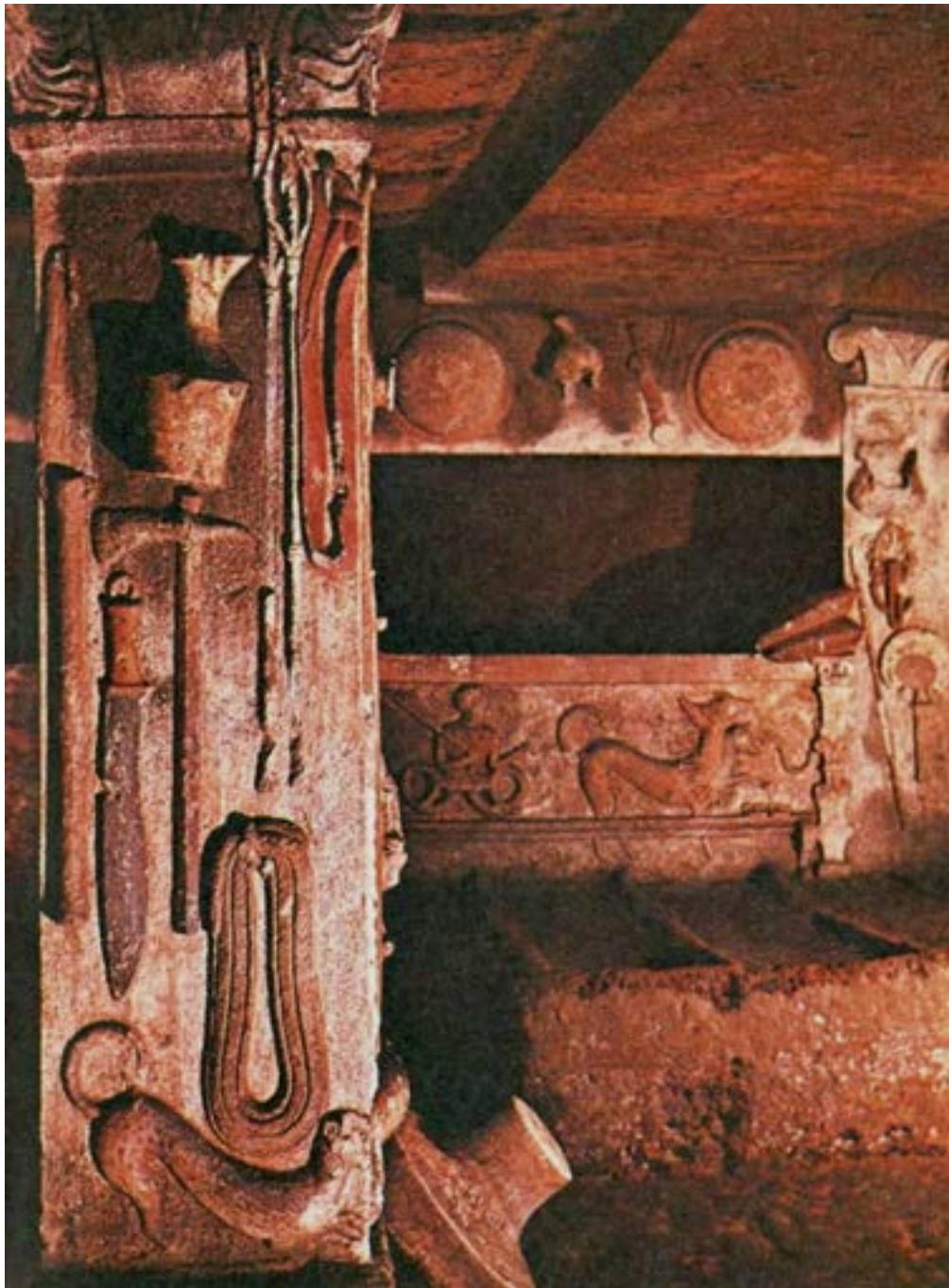

Grobnica štitova, Červeteri,
bojena štuko dekoracija, III vek

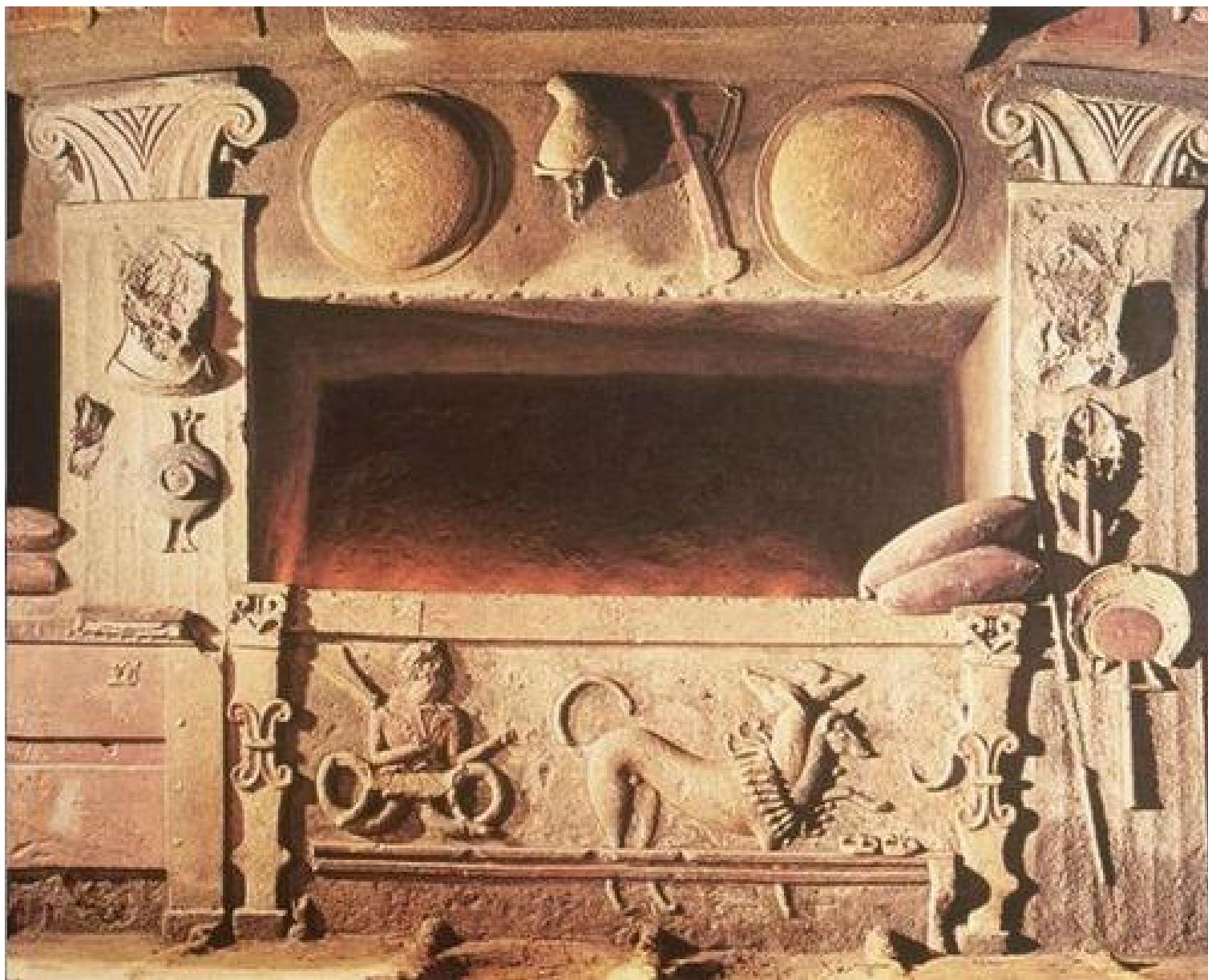
Grobnica štitova, Červeteri, III vek

Grobnica štitova, Červeteri, III vek

Grobnica štitova, Červeteri, III vek

Grobnica štitova, Červeteri, III vek

Zidna oplata grobnice,
Červeteri, VI vek

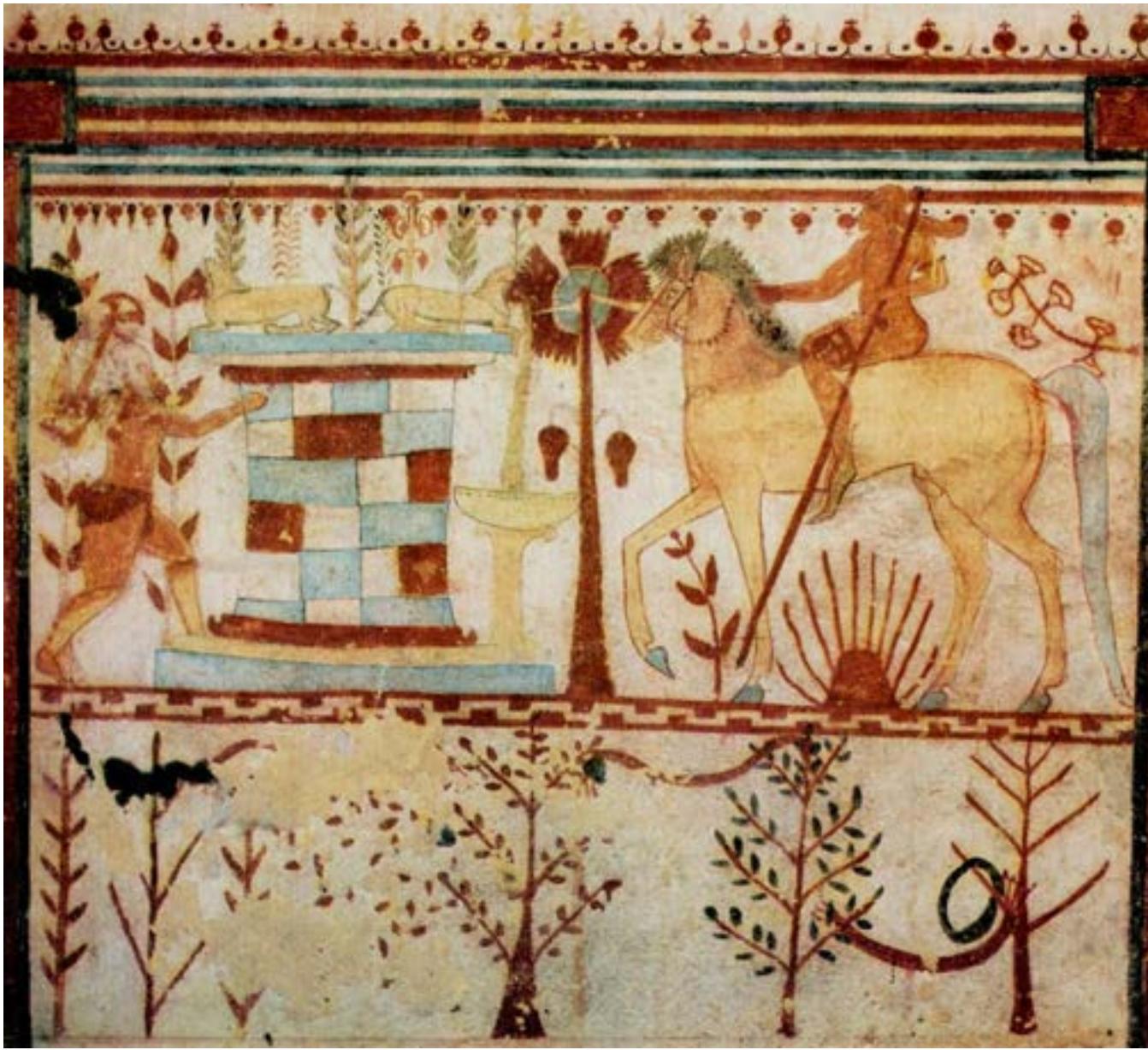
Zidna ploča iz grobnice,
Červeteri, VI vek

Grobnica igračica,
Tarkvinija, VII-VI vek,
detalj, igračica

Grobnica bikova, Tarkvinija, VI vek

Grobnica bikova, Tarkvinija, VI vek, detalj

Grobnica augura, Tarkvinija, VI vek, detalj
(auguri- sveštenici koji su ovladali veštinom proricanja
posmatranjem leta ptica ili udaranja gromova)

Grobnica
augura,
Tarkvinija, VI
vek, detalj,
demon

Grobnica augura, Tarkvinija, VI vek,
detalj, sveštenici i borba dva mladića

Baronova grobnica, Tarkvinija, VI vek

Baronova
grobnica,
Tarkvinija,
VI vek,
detalj

Baronova grobnica, Tarkvinija, VI vek,
ritualna scena, blagoslov

Grobnica lova i ribolova, Tarkvinija, VI vek, detalj .

Grobnica lova i ribolova, Tarkvinija, VI vek, detalj .

Grobnica lavica, Tarkvinija, VI vek

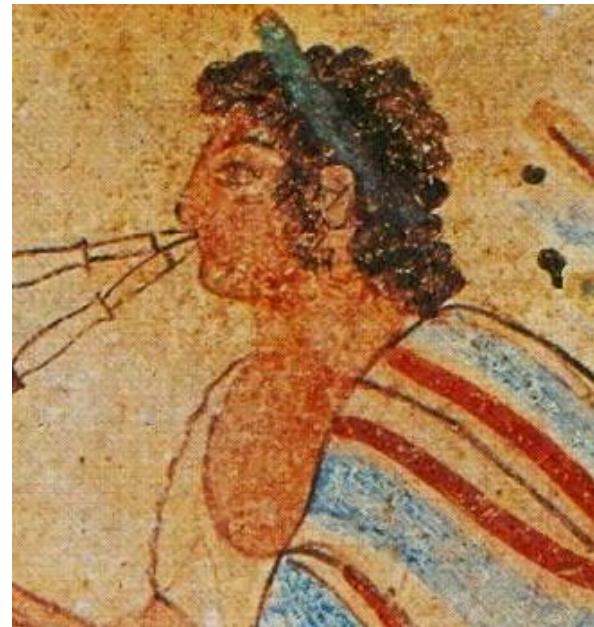
Grobnica lavica, Tarkvinija, VI vek, detalj

Grobnica triklinija, Tarkvinija, V vek, detalj

Grobnica triklinija,
Tarkvinija,
V vek,
detalji

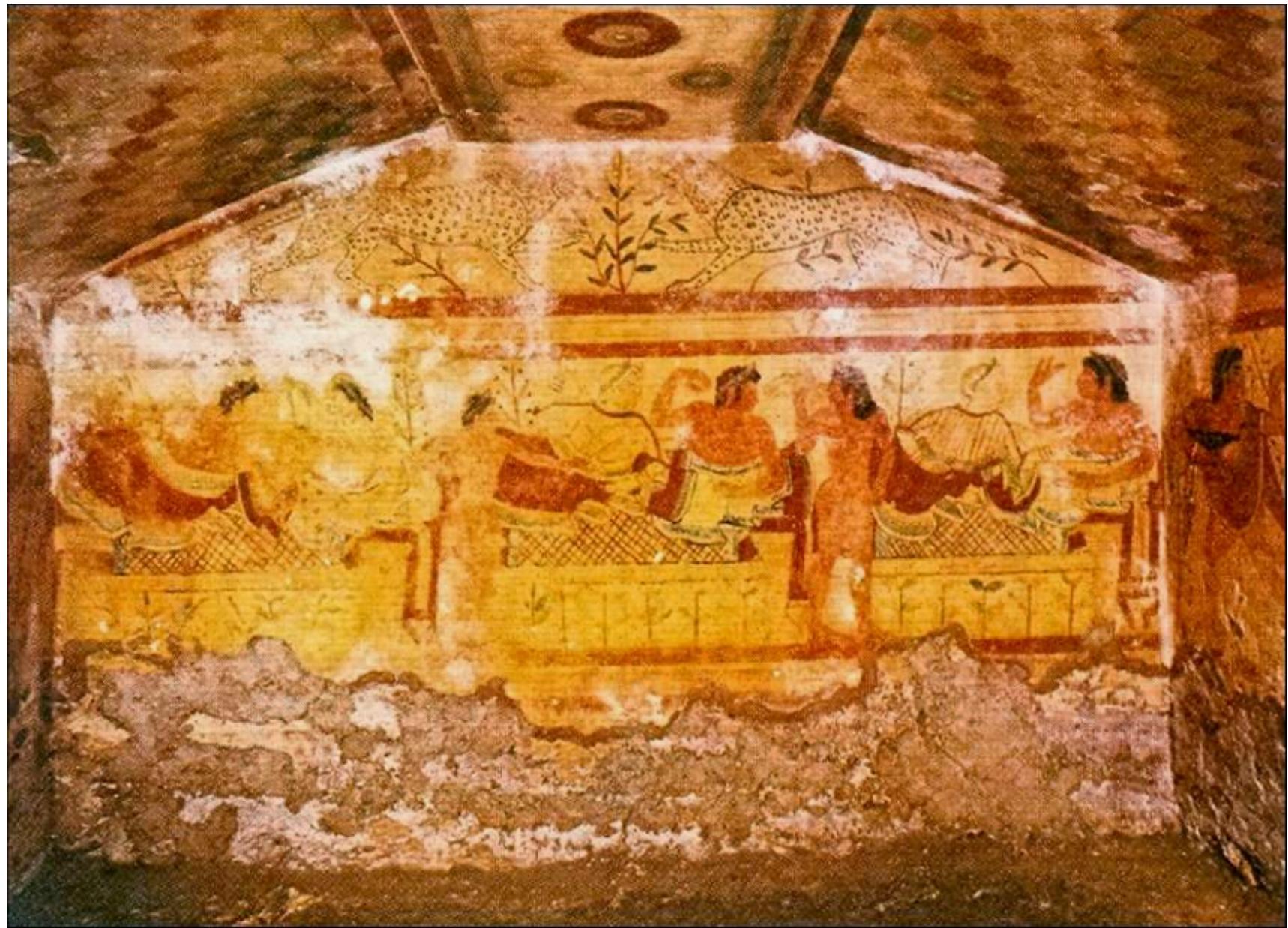

Grobnica
triklinija,
Tarkvinija,
V vek,
detalji

Grobnica
triklinija,
Tarkvinija,
V vek,
detalj, igrač

Grobnica leoparda, Tarkvinija, V vek

Grobnica
podzemnog
sveta,
Tarkvinija,
oko 300,
detalj

Grobnica
podzemnog
sveta,
Tarkvinija,
oko 300,
detalj

Fransoa grob, Tarkvinija, III vek,
detalj, žrtvovanje zarobljenika

Fransoa grob,
Tarkvinija,
III vek,
detalj, ranjeni
zarobljenik

Tifonova grobnica,
Tarkvinija,
II vek,
detalj, krilati
demon, simbol
zla i propasti

Grobnica,
Vulči,
V vek,
detalj, igrač
(upor. sa
Grobnicom
triklinija,
Tarkvinija, V
vek)

Grobnica triklinija, Tarkvinija, V vek, detalj, igrač (levo)
Grobnica, Vulči, V vek, detalj, igrač (desno)

Grobnica, Vulči, V vek, detalj, igra uz muziku

Grobnica, Červeteri,
VI-V vek,
scena adoracije

Bronza

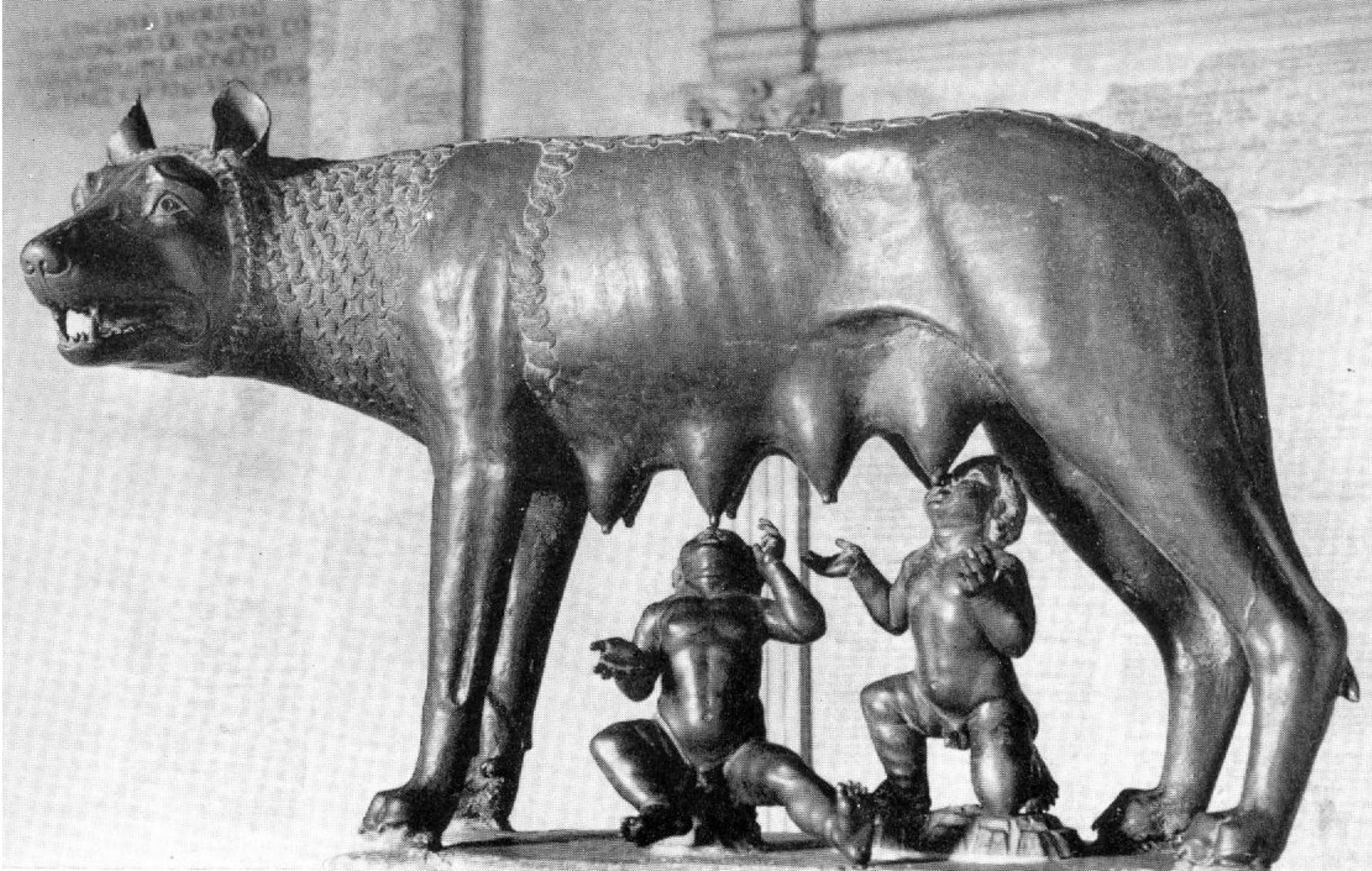
Najznačajnije skulpture:

- Vučica (totemska životinja)

snaga tela, svirep izraz, snažno izražena obeležja zveri

- Himera iz Areca

promišljeno oblikovan izgled čudovišta sa tri glave čije se poreklo vezuje za Likiju u Maloj Aziji, zemlju susednu Lidiji koja je, prema predanju, zavičaj Etruraca

Vučica, Kapitol, bronza, oko 500.
(Romul i Rem pridodati u XV veku)

Himera iz Areca, IV vek, bronza
(etrurski natpis na prednjoj desnoj nozi, otkrivena 1553)

Ogledala

Verovanja u magijska svojstva ogledala

Na poleđini često predstavljani mitološki prizori ili scene vezane za proricanja

Etrurci su verovali da se volja bogova izražava raznim znacima u prirodi (grmljavina, let ptica, upor. auguri), što su kasnije prihvatili i Rimljani
Sveštenici koji su znali da ih tumače imali su ogroman ugled

Etrurci su naročito verovali u proricanje pomoću jetre žrtvovanih životinja (jetra- mikrokosmos podeljen na oblasti koje su odgovarale nebeskim regionima)

Legenda o Tagesu, mističnom dečaku koji je izronio iz zemlje i koji je Etrurcima otkrio tajnu gatanja po letu ptica i po utrobi životinja

Njemu se pripisuju svete knjige Libri Tagetici i osnivanje svešteničkog reda haruspika (ordo haruspicum) koji su pripadali aristokratiji i bili ne samo čuvari vere, već su uticali na društvena i politička zbivanja

Ogledalo,
početak V veka,
bronza,
predstava otmice

Ogledalo,
početak V veka,
bronza,
Eos otima mladog
atičkog lovca
Kefala

Ogledalo,
sredina V veka,
bronza,
predstava borbe

Ogledalo s.

Ogledalo,
kraj V veka,
bronza,
silen i menada

Ogledalo,
Oko 400,
bronza,
Krilati starac,
obeležen kao
Kalkas, proriče
posmatrajući
jetru žrtvovane
životinje

Portreti

Etrurci su bili izuzetni portretisti

Shvatanje po kojem postoji magijska identičnost između čoveka i njegovog predstavljenog lika koje se zasniva na spoljašnjoj sličnosti

Pod uticajem helenističke umetnosti, tek oko 300, razvijaju samosvojan portretski izraz (ranije su naivno predstavljani likovi pokojnika postavljeni na poklopce urni i ne treba isključiti mogućnost da se veština najpre razvila za potrebe zagrobnih običaja)

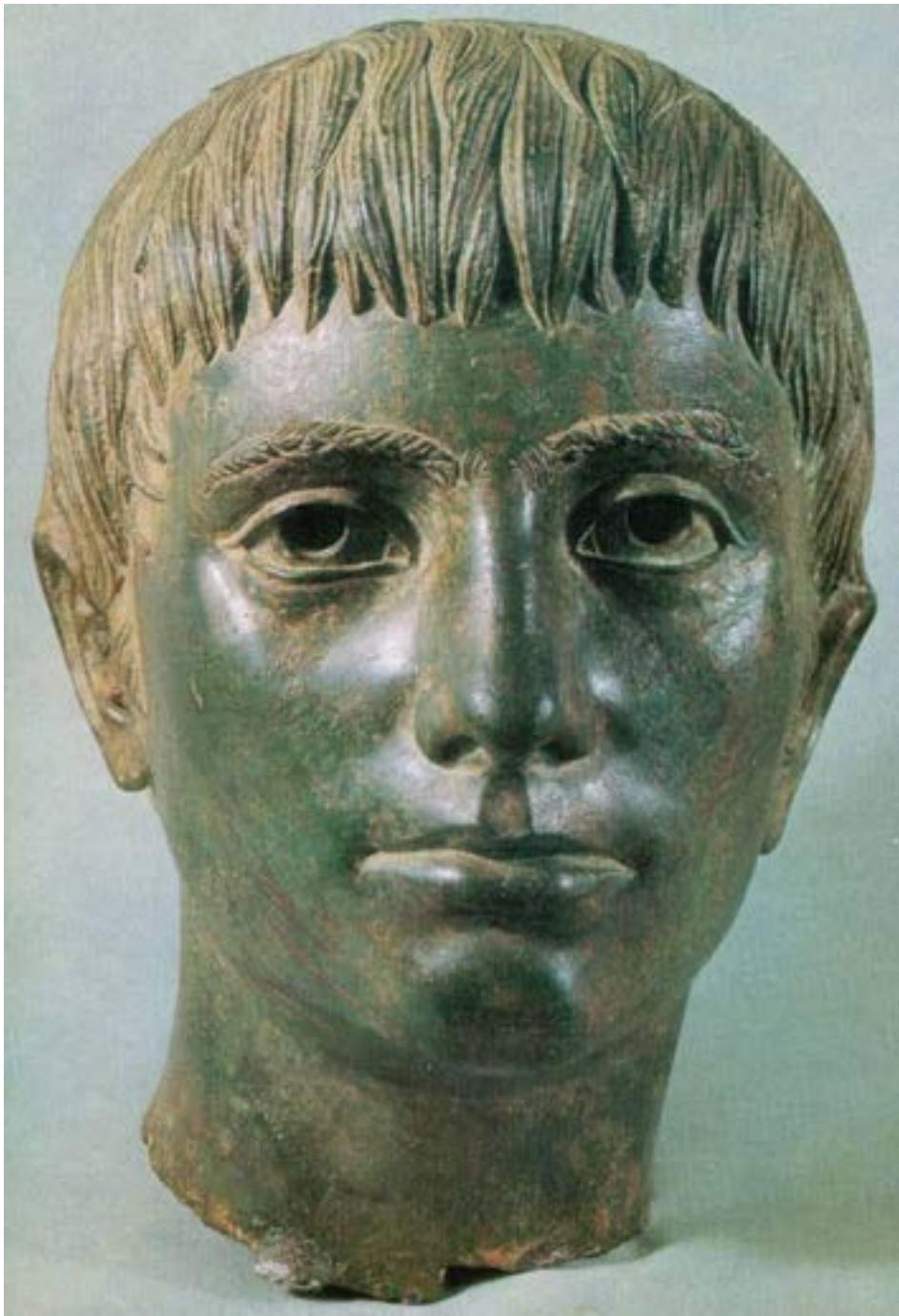
Portreti su rađeni u terakoti i bronzi

Portret dečaka,
Červeteri,
IV vek,
terakota

Portret zrelog
muškarca,
Červeteri,
I vek,
terakota

Portret mladića,
III vek,
bronza

Urbanizam

Etrurci su premeravali zemljište, planirali gradove i bili spretni graditelji
Podizali su mostove, akvedukte, puteve i td.

Kombinovali su arhitektonske elemente, koristili lukove i poluobličaste svodove i spajali ih sa elementima grčkih redova

Gradovi su imali vodovod i kanalizaciju

Gradove uređivali mrežom ulica koje su vodile prema preseku dveju glavnih saobraćajnica:

cardo (jug-sever) i

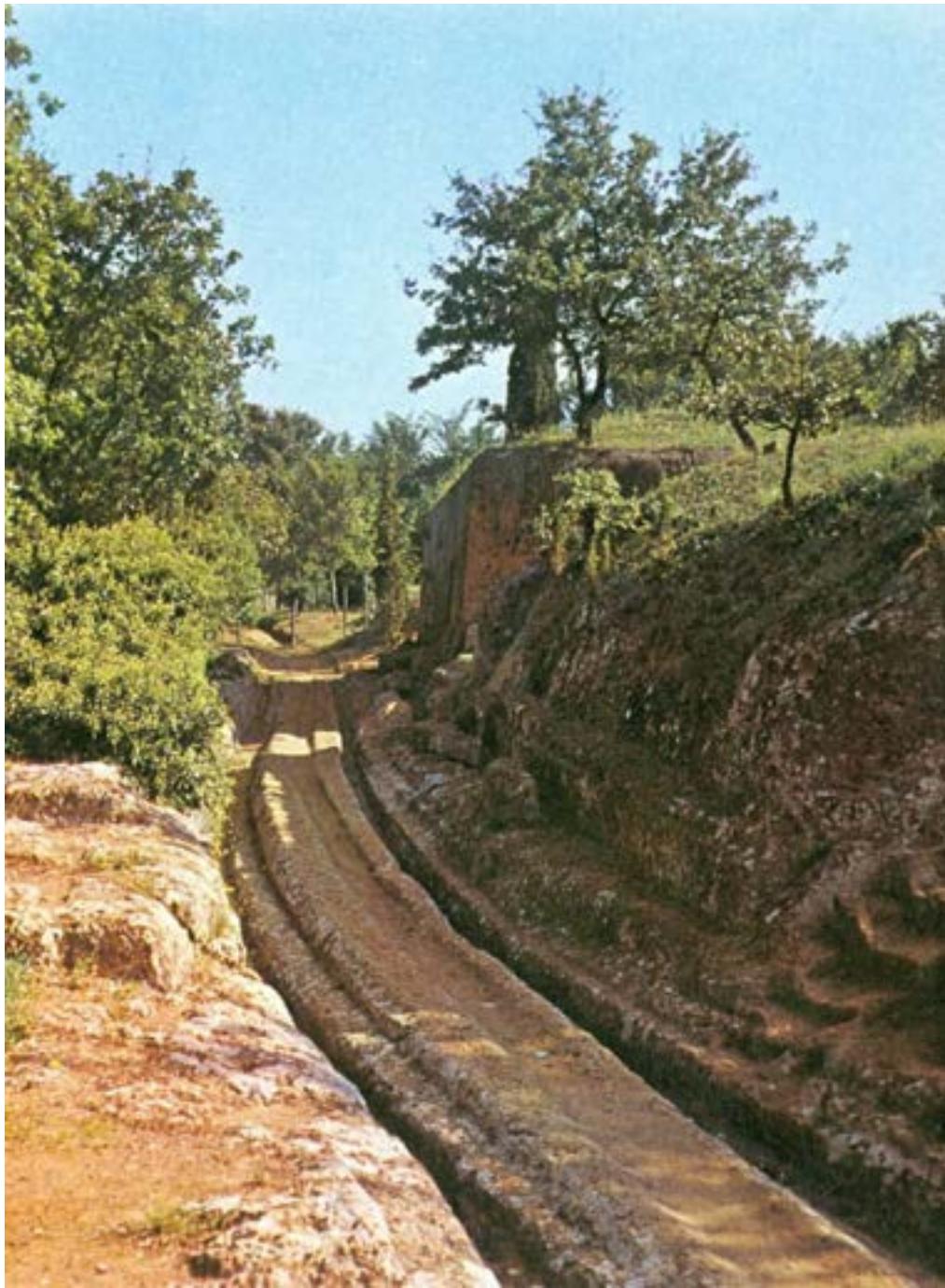
decumanus (istok-zapad)

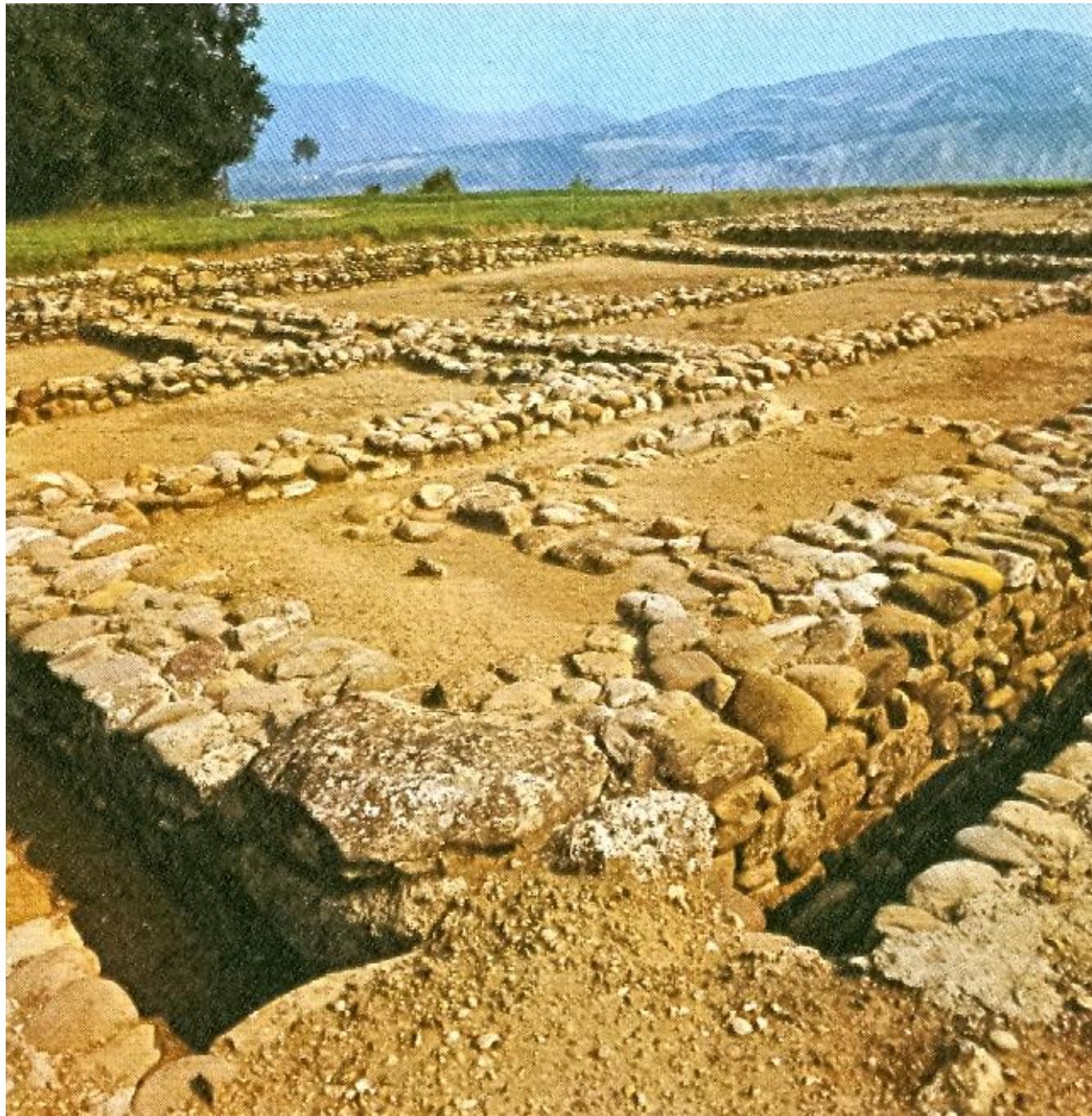
Prilikom osnivanja određenog grada poštovali su ritualne knjige da bi odredili kako će ga graditi i gde će biti podignuti žrtvenici i hramovi (Etriscus ritus- koji su kasnije prihvatili Rimljani)

Najčešći materijali su tuf, terakota i drvo

Kuće su imale pokriveno unutrašnje dvorište oko koga su bile ostale prostorije

Put, nekropola, Červeteri

Ostaci naselja,
Marcabota
(Marzabotto)
kod Bolonje
(možda etrurski
grad Miza)

Peruđa, porta augusta, II vek p. n. e.

Peruđa,
Porta augusta,
II vek p. n. e.

Grnčarija

Najstarija je tamna seoska grnčarija koja predstavlja neposredni nastavak tradicije Vilanova kulture

Od VII veka uočava se obogaćenje oblika i načina ukrašavanja

Tipično etrursku keramiku čine fino urađeni crno polirani proizvodi koji se nazivaju bukero (bucchero nero)

Na blistavoj crnoj površini izvedeni su minuciozni plitki reljefi

Amfora, bucchero nero, VII vek

Vaza,
bucchero nero,
VI vek

Pehar,
bucchero nero,
VI vek

Vaza, bucchero nero, IV vek

Cista Fikoroni,
Prenesta,
bronza,
oko 300,
(metalne posude, toaletne
škrinje, polagane u
grobove žena)

Ovalna cista, Vulči, III vek, bronza

Cipus,
Kjuzi,
kamen,
VI vek
(nadgrobni spomenik
ukrašen u donjem delu
reljefima sa scenama iz
života i sa gornjim
završetkom u obliku
lukovice)